

Budatétényi Rózsakert

2017

Budatétényi Rózsakert

2017

Felelős Kiadó:

Dr. Gyuricza Csaba, főigazgató
Dr. Lakatos Tamás, intézetigazgató

Szerkesztette:

Dr. Kerényi-Nagy Viktor

Lektorálta:

Prof. Dr. Penksza Károly

Szerzők:

Dr. Boronkay Gábor, Csizmadia Zsuzsanna, Dr. Géczi János, Győry Szilveszter, Dr. Kállay Tamásné Dr., Kígyóssy-Schmidt Éva, Dr. Lakatos Tamás, Örsi Borbála, Dr. Porpáczy Aladár, Dr. Kerényi-Nagy Viktor

ISBN 978-963-12-8735-6

Készült: 500 példányban

Nyomdai kivitelezés:

Adu-Press Nyomda Kft.

www.hunpress.com

Fényképeket készítették:

Anonymus, Dr. Boronkay Gábor, Győry Szilveszter,
Dr. Kerényi-Nagy Viktor, Kígyóssy-Schmidt Éva, Papp Tibor, Széll Etelka

Budapest, 2017

Tartalomjegyzék

Kedves Olvasó! (Dr. Lakatos Tamás)	7
A rózsák jelentősége a termőföldtől az asztalunkig (Dr. Kerényi-Nagy Viktor, Csizmadia Zsuzsanna)	8
Vadrózsáktól a kerti fajtákig (Dr. Kerényi-Nagy Viktor, Dr. Boronkay Gábor, Dr. Géczi János)	11
A Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ Gyümölcsstermesztési Kutatóintézet Érdi Kutatóállomásának története (Dr. Lakatos Tamás, Dr. Kállay Tamásné Dr., Dr. Boronkay Gábor, Örsi Borbála)	17
A tanú (Dr. Kerényi-Nagy Viktor)	24
A Budatényi Rózsakertben folyó tudományos munka (Dr. Boronkay Gábor, Dr. Kerényi-Nagy Viktor)	29
Rózsafajok és -fajták bemutatása (Dr. Boronkay Gábor, Dr. Kerényi-Nagy Viktor)	38
Márk Gergely és öröksége (Dr. Boronkay Gábor, Kígyóssy-Schmidt Éva, Dr. Kerényi-Nagy Viktor)	41
Győry Szilveszter és munkássága (Dr. Kerényi-Nagy Viktor, Győry Szilveszter)	47
Rózsakülönlegességek a Budatényi Rózsakertben (Dr. Boronkay G., Dr. Kerényi-Nagy Viktor)	52
Felhasznált irodalom	63

Kedves Olvasó!

Régi adósságunkat törlesztjük, amikor átnyújtjuk ezt a kiadványt. Bár a Budatétényi Rózsakert már több mint fél évszázada létezik, és számtalan helyen, ill. formában jelentek meg írások a Rózsakertről, eddig a kertet bemutató önálló kiadvány még nem született. Pedig azon túl, hogy az itt megcsodálható növényanyag és az ezekkel végzett szakmai munka megérdemli a figyelmet, a kertünk története nagyon sajátos, ám rendkívül pontos lenyomata is az elmúlt évtizedek történelmi-társadalmi eseményeinek. A kertben dolgozó kutatók éppúgy jellegzetes alakjai voltak koruknak, mint a kert létrejöttét támogató politikusok. Miként a rendszerváltást követő évek hányattatásai, az ingatlanspekuláció okozta veszteség a teljes hazai agrárkutatás modellje lehetne. És az is példászerű, hogy a szűkösebb időkben is mindig voltak olyan lelkes emberek – kutatók, asszisztensek, kertbarátok – akik munkája lehetővé tette, hogy a Rózsakert ma is csodálatos élményt tud nyújtani az ide látogatóknak.

Ugyanakkor, külön öröm számunkra, hogy ez a könyv akkor jelenik meg, amikor hosszú idő után a laikusok számára is érzékelhető fejlesztések kezdődtek meg a Rózsakertben. Ezek segítségével a kert a nagyközönség számára is látogathatóvá válik, egy újabb – reméljük tartós – fejlődés ígérését is magában hordozva.

Reméljük, hogy kiadványunk hasonló örömet szerez majd az Olvasóknak, mint a Rózsakert látványa a látogatóknak.

Budapest, 2017. június 16.

Dr. Lakatos Tamás

intézetigazgató

A RÓZSÁK JELENTŐSÉGE A TERMŐFÖLDTŐL AZ
ASZTALUNKIG

„*Beburkolt az illatával, elborított a ragyogásával.*”

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

A rózsakultusz régóta összefonódik a különböző népek életével, művészetével és vallási szokásaival egyaránt, népszerűségét sokféle felhasználhatóságának köszönheti, hiszen dísz-, gyümölcstermő és gyógynövény egyaránt. Kedvelt ízesítője italoknak, édességeknek, valamint az aromaterápia drága illatanyaga. A százszirmú (*Rosa ×centifolia*) és damaszkuszi rózsából (*Rosa ×damascena*) Bulgária, Franciaország, Marokkó és Törökország nagy mennyiségben állít elő jó minőségű rózsaoiljat, rózsavizet, értékes fájukból pedig fafaragások készülnek. A vadrózsák csipkebogyóját teának gyűjtötték, az érett „hecsedliből” lekvárt, szörpöt, kompótot, befőttet készítettek. A szőlőtermesztésre kevésbé alkalmas tájakon cukorral megerjesztve bort készítettek, vagy a kész bort csipkével ízesítették, ez volt a „csitkenyész bor”.

Hazánkban XIII. századból feltárt régészeti leletek bizonyítják a vadrózsa gyümölcsének hasznosítását, majd gyógyászati alkalmazásáról a XV. századtól külföldi receptek is megjelentek. A XIX. században, Kolozsvárott már gazdasági hasznú kutatásokat végeztek – csipkefeldolgozás, rózsaoilj, majd az 1920-as évektől a csipkebogyó táplálkozásbiológiai értékei kerültek előtérbe: olcsó C-vitamin forrásként alkalmazták. 1945 után főleg gyógynövényként hasznosították, az ehhez szükséges anyagot pedig gyűjtötték. Majd a '70-es évektől egyre keresettebb lett az élelmiszer piacon, és szükségessé vált a nemesítés, a termesztéstechnológia kidolgozása. Kifejezetten alkalmasak az ún. agrár-erdészeti rendszerek (biodiverz ültetvények) kialakítására, hiszen mind erdei, mind erdőszegélyben jól termő fajaik vannak.

A csipkehús C-vitamin tartalma függ a fajtól és fajtától, a termőhelytől, befolyásoló tényező még a csipkebogyó érettségi foka, a tárolás és a feldolgozás módja. Hazánkban leggyakrabban a gyepű (*Rosa canina*), berki (*Rosa corymbifera*) és rozsdás rózsát (*Rosa rubiginosa*) gyűjtik. Hazai gyümölcscélú nemesítést meghatározó alapvető irányelvek, hogy a rózsataxon minél nagyobb gyümölcsméretű legyen, csészelevele az érés során lehulljon, jó beltartalmi értékkel, megfelelő sav–cukor aránnyal rendelkezzen, magas legyen a C-vitamin tartalma, alacsony az aszmag mennyisége és magas a húsaránya, a csipkebogyók egyszerre érjenek és az érett csipke ne romoljon a bokron. Fontos szempont, hogy a könnyű kezelhetőség kedvéért a cserje legyen feltörő habitusú és jól megújuló. A csipkebogyó fő hatóanyaga, az aszkorbinsav mellett A-, B₁₋₂-, K- és P-vitaminokat, ásványi anyagokat (vas, magnézium, kálium, foszfor, kalcium, nátrium), karotint, antocianidokat, pektint és cserzőanyagot, cukrot (glukóz, fruktóz) és szerves savakat (citrom- és almasav) tartalmaz.

Évszázadok óta nagy mennyiségben termesztik dísznövényként. A rózsákat kertészeti szempontból három csoportra oszthatjuk: az egyszerű virágú vadrózsák (botanikai rózsák); a hagyományos, ősi kerti rózsák: (pl. *Rosa ×damascena*, *Rosa ×centifolia*, *Rosa ×turbinata*) és a modern kerti rózsák, melyek a legváltozatosabbak, sokszor virágzóak és általában telt virágúak.

A szentendrei rózsza igen magas C-vitamin tartalmú

Roxburgh-rózsa

Gizella-rózsa

Rozsdás rózsa

Visszás rózsa

Jajrózsa

Magyar rózsa

Erdei rózsa

VADRÓZSÁKTÓL A KERTI FAJTÁKIG

Szentendrei rózsa

Kmet'-rózsa

Rozsdás rózsa

Visszás rózsa

Jajrózsa

*„Hát akkor mire valók a tüskék?
A tövissek nem valók semmire.
A tövis pusztá gonoszság a virág részéről.”*

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

Kertjeinkben mindig előkelő helyet foglaltak el a rózsák. Mondhatjuk, hogy a rózsakultusz egyidős az emberiséggel. A legelső rózsaaábrázolások az altáji indo-európai csud törzs sírjaiból előkerült pénzérmékről ismert, de róvasos feljegyzésekből tudjuk, hogy Elő-Ázsiában ekkor már termesztettek rózsafajt éppúgy, mint más leírások szerint Kínában. Koránt sem ennyire egyértelmű az, hogy ez a növény miféle kulturális okkal került az emberi civilizációba: vagy higiéniai-medicinális vagy kultikus-szakrális vagy pedig táplálkozási kapcsolatban okán.

Kezdetben a vad fajokat gyűjtötték az emberek házaik közelébe, kertjeikbe, majd elkezdtek kiválogatni a szebb, nagyobb virágú, hosszabban virító alakokat. Az európai kerti rózsák szelekciója a rózsza illatosságának a mértéke, az istenek és az ember életében fontosnak értékelődő termékenység, annak minőségét kifejező rózsaszín virágszín és a testi bőséget képviselő évente többszöri virágzási hajlam mentén történt meg. Mind az alapfajok (Európában például az erdei, az örökzöld, a gyeplő, a parlagi és a jajrózsza, míg Ázsiában a bűdös és kénrózsza), mind pedig az ősi kultúrfajok (damaszkuszi rózsza, fehér rózsza) jól szaporíthatók sarjakról, így „házról házra” terjedhettek.

A fajok pontos azonosítása nehézkes, hiszen a legidősebb herbáriumok is csupán 400–600 évesek, a régi idők fajait csupán a fennmaradt kevés, metaforikus–allegorikus leírásokból, vagy kő- és fadaragványokról, kerámiák és festmények gyakran elnagyolt mintáiról ismerhetjük. A botanikailag ponto-

sabb ábrázolás igénye csupán a XVI. századtól vált népszerűvé – ezekből az időkből azonban már igen sok herbárium vagy akár több száz éves élő rózsató is ismert, elég, ha a Hildsheim-i 'ezeréves' rózsatóre gondolunk. A történeti korok rózsazonosítását akadályozza, hogy a növények bemutatása illetve említése, s képi ábrázolása nem azonos szempontrendszer alapján történtek. A nehézséget csak fokozza, hogy sokszor egészen eltérő származású rózsákat is ugyanazzal a névvel illettek a különböző korszakokban, térségekben. Fontos tudnunk, hogy Hérodotosz a fríg Midász király (Kr. e. 738–696) kertjéből eredezteti a százszirmú rózsát (*Rosa ×centifolia*), amely a mai napig ezt a nevet viseli. Arisztotelész tanítványa, Theophrasztosz, aki az első növényrendszertant írja, amelyben megkülönbözteti a vadon élő és a termesztett rózsát, mindegyiket ugyanazzal a színnel jelöli. Dioszkoridész humoralpatológiai elvek¹ szerint rendszerezett gyógynövényei között milyen őselemi minőségeket képvisel a rózsza, vagy annak a szervei, hogy az idősebb Plinius, a császárkori enciklopédikus több mint 10 rózsát különböztet meg, de mindegyiket az előfordulási helye segítségével azonosít. Az a hagyomány, hogy a rózsát nem botanikai sajátossága, hanem valamelyik embernek fontos jellemzője, szimbolikus telítettsége egyes vonásai szerint neveznek el, a mai napig megmaradt.

A rózsza kultúrába kerülésének útvonalait két kontinens kultúrtörténetével fonódnak össze. A sumér Uruk városában Kr. e. 3300 körül készült pecsét az ég úrnője, Inanna istennő rozettáját ábrázolja. Az akkád I. Sargon király (Kr. e. 2684–2640) már hadizsákmányként füge és szőlő mellett rózsát is vitt országába, a Tigris és Eufrátesz környékére. A Talmud említést tesz a Jeruzsálem mellett fekvő rózsakertről. Az indiai mondavilágban Laksmi, a szépség, szeretet és házasság istennője egy sokszirmú rózsából született.

¹ Az az ókori felfogás, amely minden betegséget a testnedvek összetételére vezet vissza.

Perzsiát gyakran rózsakertként ábrázolták. Az egyiptomiak halottaiktól búcsúztak damaszkuszi rózsával. Görögöknél a ptoleimaiszi időkből (Kr. 330 körül) ismerünk rózsával díszített címerábrázolásokat, vagy az Iliászban Akhilleusz pajzsát díszítették e virágok. Mitológiájuk szerint Aphrodité születésekor az istennőről lehulló habból keletkezett a fehér rózsza, megsebzett lábának véréből pedig a vörös, így neki és fiának, Erósznak szentelték ezeket. Szintén e kultúrából származik az ünnepeken való rózsakoszorú viselése, vagy a tiszteletre méltó férfiak lába elé való szziromhintés. A római időkben vált általános szokássá a rózsavíz és rózsahintőpor használata.

Az őskeresztények pont a római dőzsölések okán, tiltották a rózsakultuszt. Ugyanakkor a középkorban már a pápa aranyrózsával tüntette ki az erényes személyeket, elég csak Kelemen pápa által 1348-ban Nagy Lajos királyunknak adományozott aranyrózsára gondolnunk. Az ötnél több szirmú rózsákat először Ázsiában, majd görög és itáliai kertekben termesztették, de igazán csak a keresztes háborúk idején (1250 körül) terjedtek el.

A kései középkorban a kertben elkülönült a rózsakert, illetve terjedni kezdtek a rózsalegendák. Ezek közül talán legismertebb a Hildesheim-i 'ezeréves' rózsza története, miszerint Jámbor Lajos papja az mise után ottfelejtett oltáriszentséget visszatértekor nem tudta kiszabadítani a rózsabokor öleléséből, s ezt isteni csodaként megélve templomot emelt a ma is élő rózsabokor tövébe. Az Árpád-házi legendák sorában is helyt kapott csoda: Szent Erzsébet kötényében ételt csen a rászorulókra, mikor a király számon kéri, a köténye alá rejtett alamizsna rózsává változik.

A reneszánsz korban a polgári kertekbe is helyet kapnak a rózsák, rózsasövényeket és labirintusokat alakítanak ki belőlük. Érdekesség, hogy a középkorban a fehér virágú, fekete csipkebogyójú és erősen tüskés jajorózsát (*Rosa pimpinellifolia* L.) hazánkból exportálták a bécsi piacra. A rózsákat nem

csak virágukért, hanem termésükért (gyapjas rózsza – *Rosa villosa* L.) vagy almaillatú levelükért (rozsdás rózsza – *Rosa rubiginosa* L.) is telepítették házak vagy kolostorok kertjeibe.

A barokk korban általános díszítőelem festményeken, freskókon. A török hódoltság idején kerül be hazánkba a sárga rózsza. Lippay János Posoni kert (1664) című munkája részletesen ismerteti a prímási kert 15 féle rózsáját.

A XVIII. századi szakácskönyvekben található rózsapudingokról és rózsasüteményekről szóló receptek, de használatukat fűszerként is ajánlották. E században visszaszorulnak a rózsák, előtérbe kerülnek a Rousseau-i „vissza a természetbe” gondolatok, így a tájképi kertek válnak uralkodóvá. Hazánkban ekkor vált ismertté a titkok megőrzésére utaló *sub rosa* kifejezés: a sárospataki Rákóczi-vár Sub rosa termében történt a Wesselényi-féle összeküvés. E század gyökeresen megváltoztatja a rózsahasználatot: a kínai rózsák Anglián és Franciaországon keresztül előzönlük a kerteket, kiszorítva az addigi hagyományos fajokat.

A XIX. században újra fellendülő rózsakultuszban Franciaország szerzi meg a vezető szerepet, kialakulnak a híres rózsatermesztő és nemesítő dinasztiák, mint például a Meilland. Napóleon első felesége, Jozefin alapította a malmaisoni rozáriumot, ahol 255 rózsafaj és -fajta virított. A császár bukása után töretlen maradt a rózsakultusz: 4000 nevet magában foglaló rózsakatalógus maradt ránk.

Az ázsiai kultúrákban az a négy faj, amelyre jóformán valamennyi ottani kertészeti változat alapozódik, a kínai térségben az évente többször nyíló kínai rózsza (*Rosa chinensis* JACQ., Syn. *Rosa semperflorens* W.M.CURTIS), az indiai rózsza (*Rosa indica* L.), illetve Kis-Ázsiában a két sárgavirágú faj: a bűdös rózsza (*Rosa foetida* HERRM.) és a kénrózsza (*Rosa hemisphaerica* HERRM.). A sárgavirágú rózsák részben Andalúzián keresztül, részben pedig francia utazók

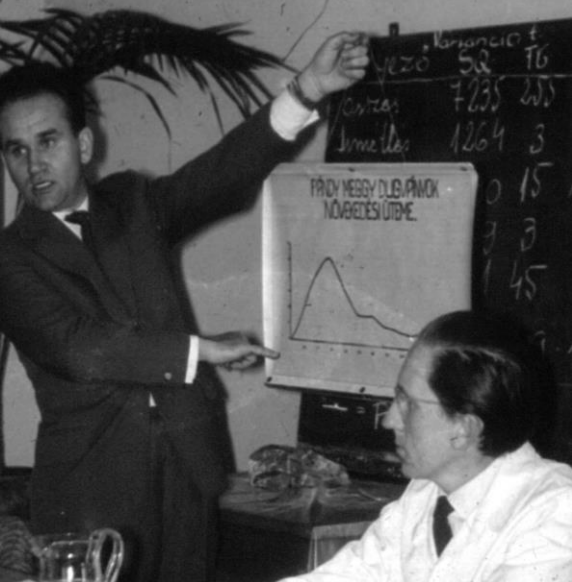
által Isztambulból kerültek az Öreg Kontinens kertjeibe. Kalkuttából viszik Hollandiába és Angliába (1781, 1825) a kínai rózsát, míg Kantonból a tearózsát (1810).

A XX. század eleje a teahibridek nemesítéséről szólt: sárga, narancs, lazac és tűzvörös fajtákat mutattak be, a virágok egyre nagyobbak lettek és már nem bókoltak. Ugyanakkor a sárga rózsák örökségeként megjelent a nagyfokú betegség-érzékenység is, így nem véletlen, hogy a század második felében a nemesítés fő iránya a fagyűrés és a betegség-ellenállóság lett. Ebben a munkában a legnagyobb hatású talán a dániai Poulsen cég volt, azáltal, hogy létrehozta a floribunda fajtacsoportot, mely egyesítette a teahibridek szép virágát a polianták bokrosságával és fagyűrésével.

Nem csak a lombozat minősége került előtérbe, hanem a virág is: a kecses tearózsák helyett az érdeklődés megint a középkori robusztus, tál alakú virág felé fordult. Ezt az igényt először David Austin angol nemesítő hozta létre. Később azonban szinte minden nagy nemesítő cég foglalkozott ilyen, úgynevezett romantikus rózsával, mint a francia Meilland, vagy a német Tantau faiskola.

A különleges virágalakú és sziromszínű rózsák iránt is nő az igény, ilyenek a spriccelt-pettyes fajták, vagy a virág közepéből leveleket fejlesztő fűszívű rózsák. A nemesítés legújabb eredménye a genetikailag módosított kék rózsza, melyet Ausztrália és Japán 2009-ben hozott létre. Kékeslila színe árvácskából és nősziromból származik.

A kertet művelők új problémával néztek szembe, hiszen az egzotikus, hibrid eredetű rózsákat már nem lehetett sarjakkal szaporítani, hanem nagy szaktudást igénylő módon szemezni kellett.

**A NEMZETI AGRÁRKUTATÁSI ÉS INNOVÁCIÓS KÖZPONT
GYÜMÖLCSTERMESZTÉSI KUTATÓINTÉZET
ÉRDI KUTATÓÁLLOMÁSÁNAK TÖRTÉNETE**

*„...a fölnöttek ugyanis szeretik a számokat.
...De mi, akik megértjük az életet,
mi bizony fütyülünk a számokra!”*

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

A NAIK Gyümölcsstermesztési Kutatóintézet Magyarország legnagyobb, kifejezetten gyümölcsstermesztési kutatással foglalkozó szervezete. Az Intézet jogelődjeit 1949-ben és 1950-ben alapították. Számos átalakítást követően a jelenlegi szervezeti felépítés a NAIK megalakulásával jött létre. Jelenleg négy kutatóállomásba szervezve végezzük munkánkat.

Az Intézet központja Budatétényben (Budapest XXII. kerületében) található a méltán népszerű, az Intézet dísznövény nemesítési csoportja által fenntartott Rózsakert mellett, de a központi telephelyhez csatlakozik az Érd Elvira-majorban található kísérleti telep, valamint a Nagymaroson lévő, a gesztenye fajtagyűjteménynek helyet adó kísérleti kert is. Ezen túlmenően Fertődön, Cegléden és Újfehértón létesültek kutatóállomásaink, így az Intézet az egész országban, különböző termesztési adottságú területeken tudja végezni munkáját.

Az Intézet legfontosabb feladata a hazai gyümölcsstermesztés szakmai fejlődésének biztosítása. Ennek érdekében új gyümölcsfajták nemesítésével és honosításával, termesztéstechnológiai eljárások fejlesztésével foglalkozunk, de fenntartjuk Közép-Európa egyik legjelentősebb, mintegy 6600 tételből álló gyümölcs génbanki gyűjteményét, valamint a hazai gyümölcs szaporítóanyag előállítás mintegy 80 %-nak kiinduló pontját jelentő patogénmentes központi törzsültetvényt is. Az Intézet szakmai súlyát jól jelzi, hogy a hazánkban államilag elismert gyümölcsfajták 40 %-a az

Intézetünkhöz köthető, ám ezek a fajták adják az összes értékesített oltványok mintegy 70 %-át.

Az Érdi Kutató Állomás elsősorban a csonthéjasok és a héjasok nemesítése terén végez kiemelkedő munkát. Ezen túlmenően ennek a szervezeti egységnek a keretében működik a dísznövény nemesítési munkacsoportunk, amely a Rózsakert fenntartása mellett egyvári dísznövényekkel is foglalkozik.

A nemesítés célja meggy esetében kezdetben elsősorban a hazai termesztés racionálissá tétele volt új, öntermékeny, különböző felhasználásra (friss vagy feldolgozott) alkalmas gyümölcsű, hosszú szüreti időszakot átölelő fajtasorozat kialakításával. A 80-as évek elejétől ez a célkitűzés kiegészült a betegségekkel szembeni rezisztencianemesítéssel. A nemesítést a kilencvenes években a citosporás ágelhalás és az egyre súlyosabb kárt okozó *Monilinia laxa*-val szembeni ellenállóságra is kiterjesztettük, együttműködve a Michigani Egyetemmel, a Drezda–Pillnitzer Gyümölcsnemesítő Intézettel és az East Mallinger Kutató Intézettel. A hazai intézmények közül együtt dolgoztunk a Mezőgazdasági Biotechnológiai Központtal, a Központi Élelmiszeripari Kutató Intézettel, a Szent István Egyetem Gyümölcstermő Növények Tanszéke, Genetika és Kertészeti Növénynemesítési Tanszékével is. Legsikeresebb meggyfajtánk az Érdi bőtermő, amely még ma is a hazai termőfelület mintegy 30 %-át adja.

A nemesítési cél cseresznyénél a 70-es évektől kezdődően az öntermékenységre, majd a 90-es évek végétől a fentebb említett kórokozókkal szembeni rezisztencia nemesítésére irányult az egymás után érő nagygyümölcsű fajták sorozatának előállítására. Legújabb európai szabadalommal védett cseresznyefajtáink 2 hónapos érési sort ölelnek át. Legkorábbi a **Rita**[®] fajta majd ezt követi a **Carmen**[®], **Annus**[®], **Vera**[®], **Paulus**[®], **Aida**[®], **Axel**[®].

A dió nemesítése Intézetünkben az 1950-es években kezdődött és azóta is folyamatosan tart. A nemesítési munka során a legfőbb célkitűzés a termesztés biztonságosabbá tétele (a késő tavaszi fagyok utáni kései fakadási idő, és az ökológiai tényezőkkel szembeni ellenálló képesség növelése) és a termőképesség fokozása volt. A munka eredménye 8 fajta állami elismerése, amelyekre a hazai diótermesztés kizárólagosan alapul.

Az 50 éves dísznövény nemesítési munkát 105, főként egynyári, magról szaporítható növényfajta előállítására fémjelzi. A kutatómunka eredményeit Európában, Amerikában számos nagydíjjal ismerték el. A „Virágos Magyarország Mozgalom” községeinek utcáit és tereit Intézetünk egynyári fajtái díszítik.

Az Érdi Kutató Állomás munkatársainak irányításával került sor az első Országos Gyümölcs Termőhely Kataszter összeállítására 1985-ben. A nyilvántartás vezetése, új területek felvétele sokáig az Intézet feladata volt, ma már kizárólag termőhely-minősítési szakértői munkát végzünk. A Kataszter mintegy 520 ezer hektár adatait tartalmazza táblánkénti részletességgel. Minden egyes táblánál regisztrálásra kerül az oda telepíthető gyümölcsfaj, vagy gyümölcsfajok. Ez a munka teszi lehetővé, hogy gyümölcsstermesztésünk az ökológiai optimumba kerüljön és az EU normáinak megfeleljen.

Hazánkban az Érdi Kutató Állomás kutatói végeztek úttörő munkát a gyümölcsök üzemi tárolását megalapozó technológiafejlesztés területén. Megfigyeléseink kb. 100 almafajtára, 20 körtefajtára és néhány csonthéjas gyümölcsre terjednek.

Az Érdi Kutató Állomáson nagykapacitású mikroszaporító laboratóriumot alakítottunk ki, amely a kutatási és fejlesztési feladatok mellett termelési célokat is kielégíthet. A nemesítési munkánk elősegítésére megoldottuk a cseresznye és meggy hibridek embriótenyésztését.

Tudományos együttműködéseink a világ minden részére kiterjednek: Európa fontosabb gyümölcsstermesztő országai, Amerikai Egyesült Államok, Chile, Dél-Afrikai Köztársaság, Ausztrália, Japán, Kína. Szorosan együttműködünk a hazai felsőoktatással, kihelyezett Tanszékei vagyunk a SZIE Kertészettudományi Karának. Kutatóink oktatnak a graduális képzésben és a doktori iskolában, jó kapcsolatokat ápolunk a szakmai szervezetekkel. A szakmai érdeklődők részére évente kerülnek megrendezésre a cseresznye-meggy, héjas és dísznövény bemutatóink, amelyeken a legújabb kutatási eredmények bemutatása mellett gyakorlati tanácsokkal is szolgálunk.

A Rózsakert az 1950-es években jött létre Györgyháza (ma György Villa) 1,5 hektáros kertjében. Ekkor vették fel Márk Gergelyt (1923–2012) is, mint frissen végzett agrármérnököt, hogy szárazságtűrő gyógynövényekkel és termesztett rózsával foglalkozzon. A fiatal kutató nagy lelkesedéssel fogott hozzá a munkához. Elsődlegesen a Magyarországon beszerezhető fajtákat gyűjtötte össze – ez nem is volt olyan könnyű a hidegháború éveiben. Jóval korábban volt már rózsakiállítás, mint rózsakert. Az első ilyen bemutatót ugyanis Márk Gergely Györgyháza kertjében már 1958-ban megszervezte. A súlyos pénzhányt a rózsá csoport kemény fizikai munkával és Márk ismerőseinek segítségével pótolta. A nemesítő emlékei alapján a legnagyobb segítséget Forrai Gábortól az Operaház díszlettervezőjétől és Somogyi József szobrászművésztől kapták. A kutatóintézet munkatársai éjszakába nyúlóan dolgoztak a kiállítási eszközök elkészítésén, például a rózsák bemutatásához szükséges vázakat klinker-tégla alapanyagból saját-kezűleg formázták, majd a Kőbányai Téglagyárban égették Márk Gergely szorgalmának köszönhetően 1959-re már 1400 fajtát tudott bemutatni.

A második kiállításra már az akkori politikai felső vezetés is ellátogatott, és elbeszélgetett a rendezőkkel. Márk Gergely nem is szalasztotta el a lehetőséget, hanem fölvetette, hogy szeretne létrehozni egy „igazi” rózsakertet. Talán ő lepődött meg a legjobban, hogy a politika az ügy mellé állt. Gergely bácsi elmondása szerint azonban ettől még a rozárium kialakítása nem ment simán. A Kutatóintézet vezetősége igyekezett Márk Gergely szárnyaló fantáziáját és a kutató-intézet lehetőségeit közelebb hozni egymáshoz, ennek többek között egy tervezett szökőkút és egy csobogó esetett áldozatul. A rózsakertet a Kertészeti Egyetem Kerttervezési Tanszékének akkori professzora, Dr. Ormos Imre személyesen tervezte meg, helyül a kutatóintézet központjául szolgáló Czigány villa kertjét és az attól délre található földeket választották. Az 5 hektáros kert 1963-ban készült el (ez már a mai Rózsakert területe), és még mintegy két évre volt szükség, hogy az ágyásokat rózsával tölthessék meg, most azonban már akár 50 tövet is be tudtak mutatni fajtánként.

Gergely bácsinak még arra is volt energiája, hogy kapcsolatot alakítson ki a Nemzeti Galéria vezetőségével, és a galéria kezdetben csak a kiállítások idejére, később hosszabb távra is szobrokat kölcsönzött a rózsakertnek. Valószínűleg a ma is itt álló két mészkő és egy pirogránit szobor is innen származik.

Márk Gergely minden évben, az első és legszebb rózsavirágzási időszakra időzítve nagyszabású rózsakiállítást szervezett. A szabadföldi bemutató mellett zárt térben vágott virág kiállítást, laikusoknak rózsaversenyt és kultúrtörténeti bemutatókat is szerveztek, de nem maradhettek el a komolyzenei koncertek sem. Énekelt itt Ágai Karola, Leblanc Győző, Pitti Katalin, Réti József, Szalma Ferenc, Takács Paula, Tokody Ilona és Udvardy Tibor is, honoráriumként csupán egy csokor rózsát kaptak. Az érdeklődők olyan kulturális programokat is láthattak kertünkben, mint a rózsa bélyegeken, herendi

porcelánon, a magyar festészetben vagy a moldvai csángók népi hímzésein. Az aranykornak azonban lassan vége lett. A pénz fogyott, a rózsakert egyre inkább felújításra szorult. Márk Gergely sem lett közben fiatalabb, és az 1980-as évek elején nyugdíjba ment. Számára egy új világ kezdődött azáltal, hogy törökbálinti kertjében teljes idejét a rózsanemesítésnek szentelhette, a Budatétényi Rozárium azonban vezető nélkül maradt.

A rozárium azonban nem maradt gazdátlanul. Jelentősebbé vált az itt folyó tudományos munka, és a 2000-es évektől újra fajta-összehasonlító kutatás terepévé vált a Rózsakert.

2017-ben azonban páratlan lehetőséget kapott a rózsakert: itt került megrendezésre a II. Rózsa- és galagonya-kutatás a Kárpát-medencében nemzetközi konferencia, az időközben elhunyt Márk Gergely emléktáblája kialakítása mellett a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ, valamint a Budafok-Tétény Budapest XXII. kerületi Polgármesteri Hivatal forrásokat biztosított a kerti utak és lépcsők rekonstrukciójára, és olyan rekreációs célú fejlesztésekre, mint kerti bútorok, pavilon, díszcserjék beszerzése.

A rózsakert ma 2,5 hektár méretű, mintegy 10 000 négyzetméter nagyságú rózsaaágyással. Jelenleg 1600 sorban 1000 ellenőrzött rózsafajtát tartunk fent, de szeretnénk ezt a számot emelni. A kert legértékesebb része az 1950–60-as évek anyaga, de kultúrtörténeti és dekoratív okokból a legkorábbi történelmi fajtákat és a legmodernebb rózsákat is szeretnénk bemutatni. A kert jelenleg mintegy 3450 év nemesítését mutatja be, legkorábbi fajtánk az abesszin szent rózsza, melynek feltételezett legkorábbi ábrázolása a knósszosi palota egyik freskóján látható Krétán, a legújabbat, egy romantikus angol fajtát pedig 2010 után hozták forgalomba. Közel kétszáz magyar rózsza is látható kertünkben, a félvad csemegerózsától Geschwind Rudolf világhíres 'Grüss an Teplitz' fajtáján át Márk Gergely legsikeresebb rózsájáig, az 'Árpád-házi Szent Erzsébet emléke'-ig.

A TANÚ

*„Narancs! Az új magyar narancs.
Kicsit sárgább, kicsit savanyú, de a mienk.”*

Pelikán elvtárs

Kevesen tudják, hogy a Bacsó Péter által 1969-ben rendezett, de tíz évig elfektetett, „A Tanú” című filmszatíra Narancskutató Intézet epizódját Intézményünkben forgatták.

A kultuszfilm a Rákosi rendszernek állít görbe tükröt. A történet az 1950-es években játszódik, Pelikán elvtárs főhős – akit Kállai Ferenc, a Nemzet Színésze személyesít meg – gátórként egyedül neveli gyermekeit, mióta felesége megszökött egy román uszálykormányossal. Pelikán nem kap húst a boltban, ezért bejelenti, hogy malacuknak, „Dezsőnek meg kell halnia”. A zugvágást meg is ejtik, a malacvisongást a gyermekei „Ej-haj, száll az ének” című úttörő dala nyomja el, de „állampolgári bejelentés” okán rendőrségi ellenőrzést kapnak.

Másnap a Duna parton találkozik Dániel Zoltán miniszterrel, aki vízbe esik, majd Pelikán az otthonába viszi a didergő elvtársat. Mindeközben újabb rendőri ellenőrzést kapnak „komoly, névtelen, írógéppel írt feljelentés” alapján. A rendőrök rátörnek az ágyban ápolt miniszterre, aki hevesen kiáll Pelikán jó kommunista volta mellett, s még azt is megmutatja, hogy hol van a pince, ahol őt a nyilasok uralma alatt bújtatta Pelikán. A felnyitott lejáróból pedig jól látszik az előző esti feketevágás eredménye...

Pelikán kalandos életútja innen indul, s főhősünk hol börtönben ül, hol hazakerül, hol a „fekete autó” viszi Virág elvtárshoz megbeszélésre, majd a Vidámpark igazgatója lesz, ahonnan ismét börtönbe kerül.

Majd rehabilitálják. Így lesz a gátőrből a Narancskutató Intézet vezetője. Az „Előre a Magyar Narancsért!” molinós pódiumon ülő vendégek előtt magyar táncokat ropnak, a háttérben jól látható a Kutató Intézet parkja, ahol jelenleg a rózsagyűjteményünk található. Ismét galiba történik: az egyetlen magyar narancs, ami termett, Pelikán gyermeke uzsonnája lesz: „Tönkre tettél engem te gazember! Most mit csináljak? A kutyaúri...” De Virág elvtárs nyugalomra inti és zakója zsebéből elővesz egy citromot. „Ez citrom!” – Döbben meg Pelikán. „Narancs, nem nyitok vitát!” – veti oda ellentmondást nem tűrően Virág. A Rákóczi induló alatt Bástyá elvtárs ünnepélyesen felvágja a citromot és elsavanyodott képpel megkérdi: „Mi ez?” Mire Pelikán zavarodottan:

**„Narancs! Az új magyar narancs.
Kicsit sárgább, kicsit savanyú, de a mienk.”**

A tanú című film pontos képet mutat a minden tudományos alapot nélkülöző, ideológia mentén, erőszakosan irányított mezőgazdasági természetéről, a sztálini természetátalakításról.

A Narancskutató Intézet eredményét ünneplő helyszín

Kedves Gábor!

A citrus félék hazai árkos termesztetőségének sikertelensége minden hozzáértő előtt egyértelmű volt. Óriási politikai nyomás nehezedett azokra, így többek között apámra és Jeszenszky Árpádra is, akik erre megbízást kaptak. Az általuk is lehetetlennek tartott feladat elől nem volt mód kitérni. Ez nem vicces kabaré történet. Nem szeretném, ha bárki is zokon venné a következőkben leírtakat.

Citrus félék árkos termesztése

Köztudott, hogy a magyarországi ökológiai viszonyok – hőmérséklet, nappal hossz – alkalmatlanok a citrus félék termesztésére. Mégis vannak korábbi hagyományai az Eszterháza Rákosi Mátyás 1953 évi látogatása során általa Fertőd névre keresztelt településen.

Ezeket a Marionett színház folytatásában lévő Orangerijében teleltették. Ma is ezt próbálják utánozni.

Újkori történet: Rákosi Mátyás 1949-ben dél-Ukrajnában járt a Fekete-tenger partján, Jalta közelében. Ott sok, árkos citrom ültetvényt látott. Elhatározta, hogy ilyet nekünk is csinálnunk kell. 1950-ben Sztálintól kapott 10 db citrom oltványt, amit Bajára ültettek ki. Tavaszra mind a 10 megfagyott. 1951-ben 3500 db, 1952-ben 14 000 db citrom, narancs és mandarin oltványt hozatott a Szovjetunióból. Magyarországon árkos művelésű citromtelep létesült Tihanyban, Akaliban, Cserszegen, Villányban és Fertődön.

1953-ban Fertődön egy szép nyárvégi napon két busznyi zenekari gálaruhában öltözött ember jelent meg kezükben hegedűtökkel. A község lakossága örült, hogy talán Haydn zenei hagyományait újítják fel. E helyett a Kutató Intézetet, a kastélyt és környékét vizsgálták át tüzetesen. Kiderült, hogy a hegedűtökökben géppisztolyok lapultak. Arról, hogy két nap múlva magas beosztású vendég érkezik az Intézetbe, senkit sem értesítettek. Azon a napon reggel 7-kor lakásunkban csengett a telefonunk és közölték, hogy Rákosi elvtárs

úton van Eszterháza felé. Körútjának első állomása a citrom telep volt, amelynek első két árkában már termőre fordultak a fák. Az üvegházi nagytermetű fák tele voltak terméssel. Rögtönzött fajtabemutatót állítottak össze a vendég tiszteletére. Volt némi csúsztatás a bemutató összeállításában, mert a még nem teljesen érett árokban lévő narancs mintába teljesen érett üvegházi gyümölcsöket tettek.

A citromról sok valótlan és sok esetben elítélő mese kering a köztudatban. A citromkutatás égisze alatt a Kutató Intézet jelentős laboratóriumi és egyéb beruházásra tehetett szert.

Batáta honosítási, termesztési kísérletek Eszterházában

Apám már a negyvenes évektől foglalkozott a batáta honosítással és nemesítéssel is, tudomásom szerint Magyarországon elsőként. A citromárkok közelében volt egy batáta művelésmód kísérlet. Apámtól megkérdezte Rákosi, hogy ez milyen növény és mi a felhasználási területe. Miután apám tájékoztatta a felhasználási módokról bejelentette kóstolási igényét. Üzemi konyhája nem volt az Intézetnek ezért megkérte apámat, hogy készíttesse el édesanyámmal a batátát. A sütésre szánt batáta mintákat két „hegedűs” kísérte be lakásunk konyhájába. Ott maradtak és sasoltak mindaddig, amíg az étel el nem készült. Anyámat nagyon zsenírozta jelenlétük. A sült batáta nagy sikert aratott.

Összességében az Eszterházára érkezett magas rangú személy elégedetten tért haza az általa hamarosan Fertődre keresztelt településről.

Még van néhány ilyen történetem, de most talán ennyi elég lesz.

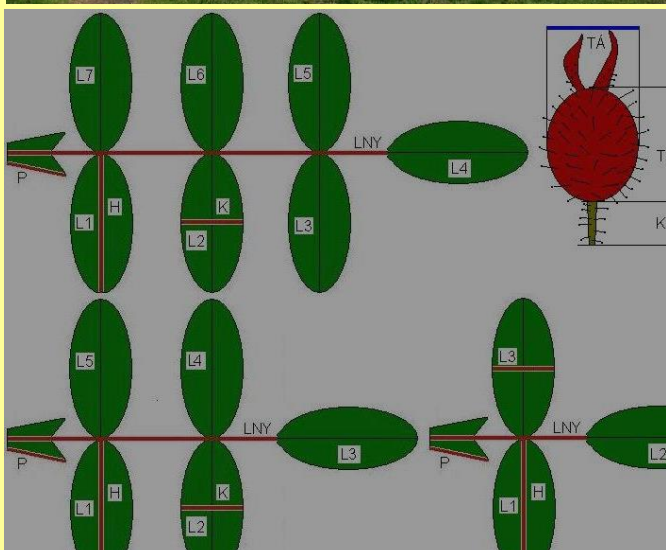
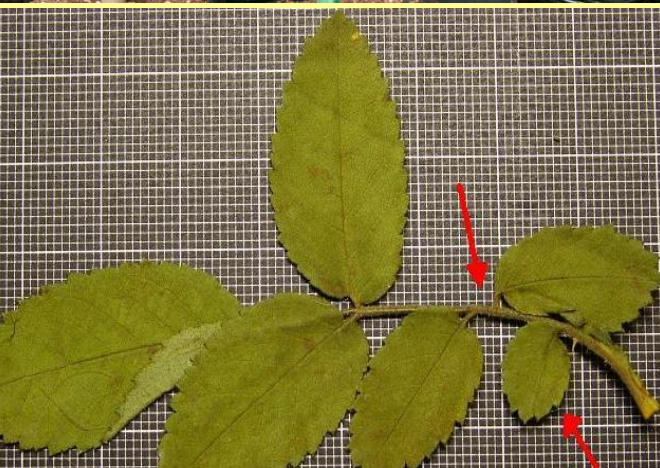
Üdvözlettel:

Fertőd, 2017. május 9.

Dr. Porpáczy Aladár
prof. emer. MTA doktora

A BUDATÉNYI RÓZSAKERTBEN FOLYÓ TUDOMÁNYOS MUNKA

„Az idő, amit a rózsádra vesztegettel:
az teszi olyan fontossá a rózsádat.”

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

A Budatétényi Rózsakertbe kiültetett, szemet gyönyörködtető közel ezer rózsafajta kettős feladatkört lát el: egyrészt kikapcsolódást nyújtó park, másrészt tudományos célt szolgáló fajtagyűjtemény.

A világon, így hazánkban is az egyik legnépszerűbb dísznövény a rózsza. A több évszázados nemesítés eredménye képpen megszámlálhatatlan fajtáját állították elő a nemesítők; ezek közt eligazodni hobbikertésznek és szakembernek egyaránt kihívást jelent.

A Budatétényi Rózsakertben összegyűjtött közel ezer rózsafajta tudományos értékelése segítséget kíván nyújtani minden rózsakedvelőnek. Kutatásaink középpontjában a fenológiai vizsgálatok állnak, mint a télállóság és téltűrés, a kihajtás időpontja és módja, a lombozat méretei és ellenállósága, a virágzás időpontja, hossza és a tövek öntisztulása. Emellett értékelni szeretnénk a külföldi és hazai fajták Magyarország klímáján adott teljesítményét is.

A modern rózsza hihetetlen változatossága származásából következik: az ősi kerti rózsák körülbelül 10 vad fajra vezethetők vissza, de a későbbi keresztezések során még legalább 20–30 vadrózsát vontak nemesítésbe. Ezeknek a genetikai öröksége szinte minden termesztett rózsában megtalálható, de arányuk fajtáról fajtára változik. A hazánkban is őshonos, mindössze arasznyi termetű, de akár 8–10 cm virágátmérőjű parlagi rózsza (*Rosa gallica* L.) például élénk rózsaszín vagy piros színét, a Kínában őshonos óriás rózsza (*Rosa gigantea* COLLET. ex CR.) kecsességét, csillagszerű virágalakját és fagyérzékenységét, a Wichura-rózsza (*Rosa wichuriana* CR.) csillogó és különlegesen

egészséges levelét, a bűdös rózsza (*Rosa foetida* HERRM.) gombabetegségekre való fogékonyságát örökölte. Az Ázsiában ősidők óta olajnyerésre használt damaszkuszi rózsza (*Rosa × damascena* MILL.) fantasztikus illatával, valamint az Európában az ókortól termesztett, ismeretlen eredetű fehér rózsza (*Rosa × alba* L.) deres lombjával és virágszínével gazdagította a termesztett rózsák génkincsét. A távol-keleti rózsák megjelenése előtt sárga színt csupán a bűdös rózsza adott.

Az emberiség legősibb, mai napig is termesztett rózsája a damaszkuszi rózsza

Régi paraszti kertek ékessége a kékeszöld lombú fehér rózsza

A bűdös rózsa
levelei narancsillatúak,
míg virága poloskaszagú

A nemesítő munkájában igyekszik az egyes egyedek tulajdonságait jól ötvözni, míg a fajtakutató értékeli és kimutatja a nemesítés eredményességét, meghatározza az egyes fajták alkalmazási lehetőségeit.

Az egyes fajták értékelése több éven át, azonos környezeti adottságok mellett történik. A legegyszerűbb, leggyorsabb, legolcsóbb és évente akár több tucatszor is elvégezhető, ugyanakkor igen szubjektív kutatási módszer a szemrevételezés, melynek során a vizsgált fajtákat bonitáljuk, azaz vizuálisan kategóriákba soroljuk. A bonitálás kiterjed például levéلبetegségek, virágszín vagy virágtömeg értékelésére is.

Az objektív fajta-összehasonlítást szolgálja a statisztikailag értékelhető morfometriai vizsgálat, mely olcsó és helyben elvégezhető. Ilyen a virág vagy hajtás darabszám megállapítás, a hosszúság-, a magasság- vagy a tömegmérés. A virágok színének meghatározására, a szirmok színének változására különböző, vizuális vagy műszeres színmérőket használunk.

A legpontosabb eredményeket az igen drága és kiváló szakembereket igénylő laboratóriumi műszeres mérések adják: meghatározásra kerülnek a rózsza illatának összetevői, a lomb vagy a csipkebogyó beltartalmi értékei.

A Budatétényi Rózsakertben az alábbi paramétereket vizsgáljuk:

Fás részek erőnléte: A fajtákkal szembeni legfontosabb elvárás, hogy erőteljesek és szabályosak legyenek. A vágásra alkalmas rózsafajták közül a halvány rózsaszín, betegségekkel szemben ellenálló 'Marcsika' és a téglapiros 'Alexander', virágágyi kiültetésre szántak közül a Márk Gergely által nemesített, cseresznyepiros 'Szabó Dezső emléke' bizonyult kiválónak.

Tavaszi értékek: Mindenki türelmetlenül várja metszése után rózsáinak kihajtását. Méréseink a tövek kihajtásának erőteljességét, a lomb fényességét és színét értékeli. A rózsza frissen kihajtott lombja lehet bronzos, matt vagy

csillogó fényes, élénkzöld vagy sötét bíborvörös. Legszebb lombú fajtáink az 'Ingrid Bergman' vágórózsa vagy 'City of York' fehér kúszórózsa.

Lombtömeg: A lombfelület nagysága alapvetően meghatározza a virágtömeget. Az ágyásrózsák és kúszórózsák lombja erőteljesebb, mint a vágórózsáké, de utóbbiak között kiemelkedően jól teljesít a bordós piros 'John S. Armstrong' fajta.

Betegség ellenállóság: A rózsákat leggyakrabban három gombabetegség károsítja: rózsá diplokarponos levélfoltosság (*Diplocarpon rosae* WOLF.), rózsarozsda (*Phragmidium mucronatum* (PERS.) SCHLECHT.), rózsasztharmat (*Phaerotheca pannosa* (WALLR. et FR.) LÉV. var. *rosae* WORON.). Az ökológiai szemléletnek köszönhetően egyre nagyobb az igény olyan fajták iránt, melyek nem igényelnek vegyszeres növényvédelmet, hanem toleránsak vagy rezisztensek a kórokozókkal szemben. Ilyen fajták kialakításában jelentős szerepe volt a vad fajokkal történő visszakeresztezésnek, ami a nemesítésben is kiemeli a biológiai sokféleség (biodiverzitás) védelmének fontosságát. Az általunk vizsgált fajták esetében azt tapasztaltuk, hogy legjelentősebb növény egészségügyi-problémát a diplokarponos levélfoltosság okozza. Azok a fajták, melyek a japán rózsá (*Rosa rugosa* THUNB.) vagy a Wichura-rózsá (*Rosa wichuriana* CR.) és régi kertirózsá fajták keresztezéséből születtek, egészségesebb lombot nevelnek. Rózsaszín virágú fajták közül kiemelésre méltó a 'Laborfalvi Rózsá emléke' vagy a rozettás 'Anne de Bretagne'.

Öntisztulás: Rohanó világunkban fontos szempont, hogy minél kevesebb kézirózsával fenntarthatók legyenek zöldfelületeink, így nemesítési cél a virágok nyílás utáni maguktól történő lehullása. Ha az egész virág leválik, sajnos nem láthatunk ősszel csipkebogyót, de többnyire csak a szirmok hullnak le. A virágok ún. labdásodásának nevezzük, amikor különböző környezeti hatások – mint a túlzott csapadék vagy az aszály –

Enyhén savanyú talajt kedvelő japán rózsa

vagy a szürkepenész (*Botrytis cinerea* PERS.) miatt a bimbók nem nyílnak ki, tojásdad alakban elszáradnak. Többnyire a kisvirágú, kevés szirmú fajtáknak jó az öntisztulása, de ilyen a 'Szent Margit' ágyásrózsa, vagy például a 'Coral Dawn' kúszórózsa is.

Őszi értékek: Ez a paraméter komplex, mert három módon is lehet egy rózsa a vegetációs időszak végén dekoratív: egészséges lombjával, erőteljes virágzásával vagy színes csipkebogyójával. Méréseink szerint a 'Coppelia'76' vagy a magyar 'Savaria' ágyásrózsák ekkor is kiemelkedően látványosak.

Illat: A rózsavirág illatát mintegy 400 összetevő határozza meg, de egy-egy fajta illatának milyenségét néha csak egész kis mennyiségben található aromaanyagok döntik el. Ennek kimutatására eddig nem tudtunk vállalkozni, ezt a kedves látogatókra bízuk! A legillatosabbak általában a vágórózsák, és

néhány igen ősi történelmi fajta. Rózsaoajat többnyire damaszkuszi rózsából (Bulgáriában ilyen a 'Kazanlik', Iránban az 'Ispahan' fajta) és a patikárius rózsából (*Rosa gallica* L. 'Officinalis') nyernek. Ezek a fajták kertünkben is megtekinthetők.

Virágtömeg: Egyszeri értékelésnél a virágzás intenzitását tudjuk értékelni, ha pedig az egész évi virágzásmenetet vizsgáljuk, a fajták virágzásdinamikájáról kapunk információt. Egyes fajták koraiak vagy késeiak, bizonyos rózsáknál csak a május végi első virágzásuk értékes, mások kiegyenlítetten virágoznak egész évben nagyobb hullámzások nélkül. Olyan paramétereket dolgoztunk ki ennek a jellemzésére, mint az első virágzási hullám csúcsának mértéke, a nyár közepi virágzás ideje, az egész vegetációs időszak átlagos virágzás-intenzitása. Méréseink alapján a virágzást egységnyi lombfelületre eső virágfelszínnel jellemezzük. Értékelésünk alapján nyár elején legbővebben a 'Domokos Pál Péter emléke' virágzik, míg a nyár további részén a 'Baby Baccará' az aranyérmes.

Virágfakulás: A színvizsgálatból olyan paraméterek számíthatóak, mint a rózsavirág élénksége, vagy a szírom fakulásának dinamikája; ki lehet mutatni, melyik fajtának milyen virágnylási stádiumban jó a szintartóssága, melyik vörös rózsza nem lilásodik, vagy melyik fajta a legtarkább. A 'Petőfi Sándor emléke' egyike a leginkább szintartó magyar rózsáknak.

Ősi kultúrtípus a patikárius rózsája

Jajrózsa

Sherard-rózsa

Veronika-rózsa

Rózsafajok és -fajták bemutatása

„A kis herceg elment, hogy újra megnézzze a rózsákat.

- Egyáltalán nem vagytok hasonlók a rózsámhoz - mondta nekik.
- Ti még nem vagytok semmi. Nem szelídített meg benneteket senki, és ti sem szelídítettetek meg senkit. Ohyanok vagytok, mint a rókáim volt. Ugyanolyan közönséges róka volt, mint a többi száz- meg százézer. De én a barátommá tettem, és most már egyetlen az egész világon.

A rózsák csak fészengtek, ő pedig folytatta:

- Szépek vagytok, de üresek. Nem lehet meghalni értetek. Persze egy akármilyen járókelő az én rózsámra is azt mondhatná, hogy ugyanolyan, mint ti. Holott az az igazság, hogy ő egymaga többet ér, mint ti valamennyien, mert ő az, akit öntözgettem. Mert ő az, akire burát tettem. Mert ő az, akit szélfogó mögött óvtam. Mert róla öldöstem le a hernyókat (kivéve azt a kettőt-hármat, a lepkék miatt). Mert őt hallottam panaszkodni meg dicsekedni, sőt néha hallgatni is. Mert ő az én rózsám.”

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

Illattalan rózsa

Kmet'-rózsa

Sokvirágú rózsa

„Ebben az alvó kis hercegen a legjobban a virágjához való hűsége hat meg: egy rózsza képe, mely akkor is úgy ragyog benne, mint egy lámpa lángja, amikor alszik...”

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

A Kárpát-medence több növénycsoport, így a rózsák fajkeletkezési központja: legalább 40 őshonos faj és 21 természetes hibrid tenyészik több tucat változatban. A fajokat 9 seregbe (szekció) soroljuk tüskézetük, levélkéik alakja, szőrözöttsége és mirigyessége, a csészelevelek tagoltsága, a virág és csipkebogyó alakja, valamint a csészelevelek állása szerint. Az oszlopos bibés rózsák (Sect. *Synstylae* DC.) seregébe tartozik a szederszerűen indázó, árnyéki gyepptólként használható erdei rózsza (*Rosa arvensis* HUDS.), vagy az észak-amerikai, igen jelentős nemesítési alapanyagot adó sokvirágú rózsza (*Rosa multiflora* THUNB.). Az ép csészelevelű fajj rózszak szekciójába a védett havasalji rózsza (*Rosa pendulina* L.) és a vörös vesszejű, kékes lombozatú, élénk rózsaszín virágú piroslevelű rózsza (*Rosa glauca* POURR.) érdemel említést. Magas C-vitamin tartalmú, igen ritka és védett vagy védelemre érdemes csoport a terpentín vagy bor lombillatú, Sherard-rózsat is magába foglaló molyhos (Sect. *Tomentosae* DÉSÉGL.) és a szentendrei rózsat is felölelő gyapjas rózszak (Sect. *Villosae* CR.), utóbbianak akár 13–30 × magasabb C-vitamin tartalmú csipkéi vannak, mint az igen tömeges, minden termőhelyen növő gyepűrózsáknak (Sect. *Caninae* DC.). A Kárpát-Pannon régió legdiverzebb csoportja a 19 fajt magába foglaló mirigyes levélkéjű rózszak (Sect. *Rubiginosae*

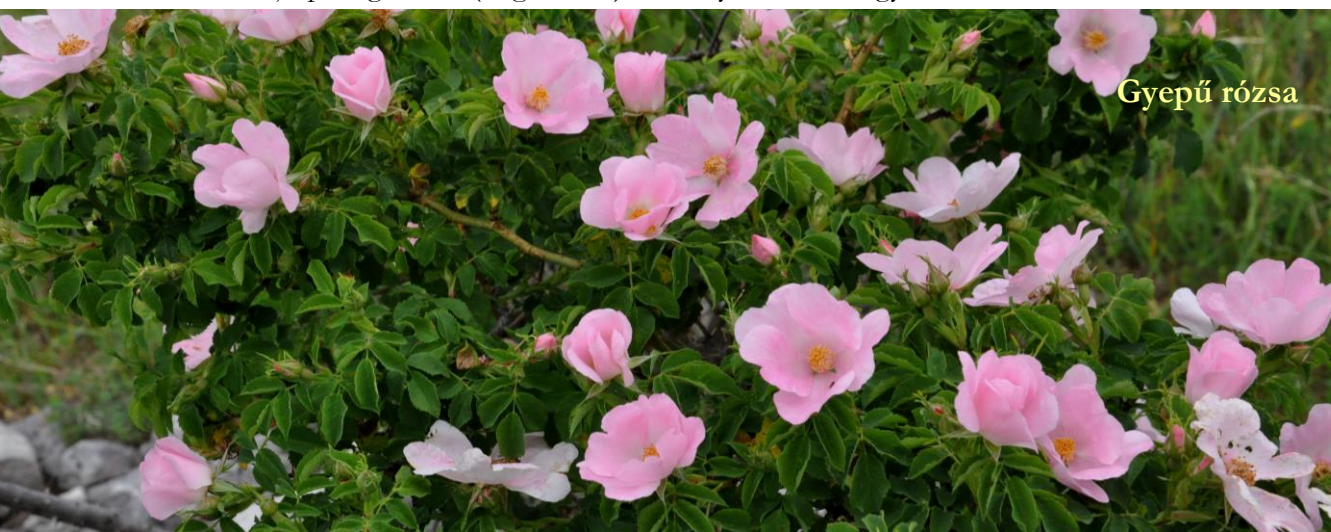

Piroslevelű rózsza

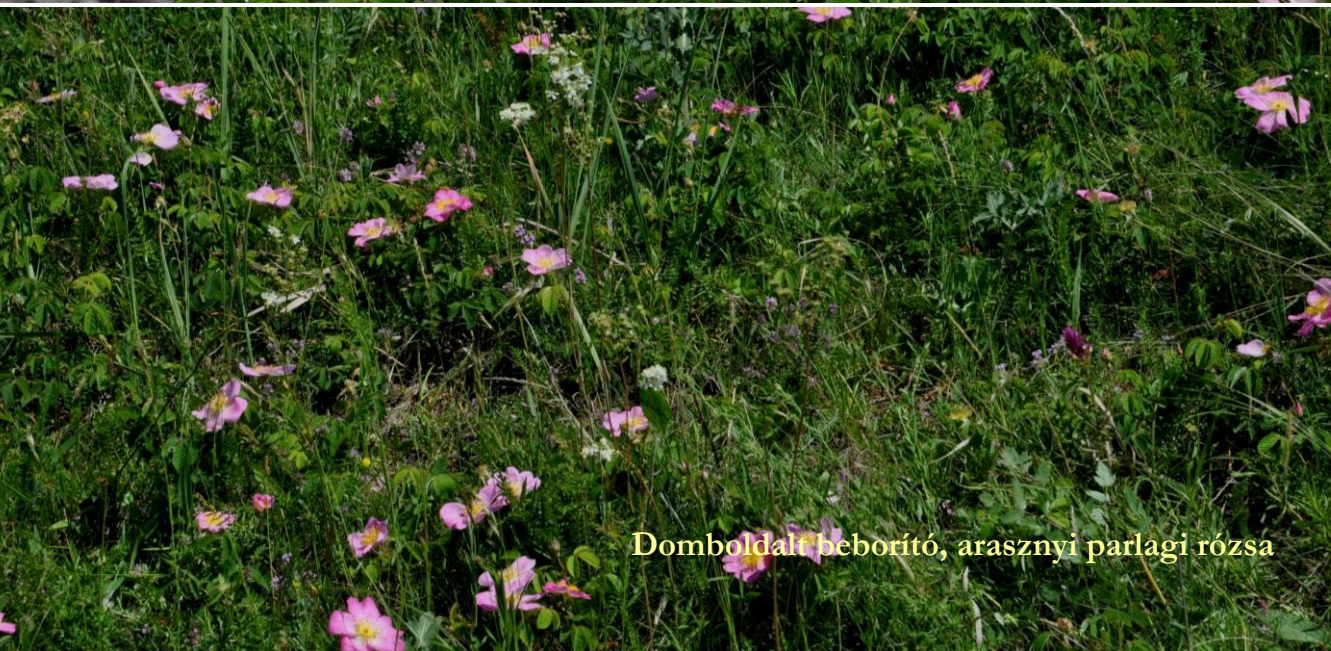

Rozsdás rózsza

DC.) serege: levelük zöldalma vagy terpentín illatú. E csoportba tartozik az európai elterjedésű, nevével ellentétben igen erősen illatos illattalan rózsza (*Rosa inodora* FR.) és a vörösesre színeződő mirigyekkel bíró rozsdás rózsza (*Rosa rubiginosa* L.), a Dél-Erdélyben bennszülött Veronika-rózsza (*Rosa veronicae* KERÉNYI-NAGY). A Felvidékről leírt, szintén endemikus Kmet²-rózsza (*Rosa kmetiana* BORBÁS) mindössze négy populációban tenyészik a Kárpát-medencében. Az igen sok tüskéjű és levélkéjű, tejfehér virágú és fekete csipkebogyójú jajrózsza (*Rosa pimpinellifolia* L.) egyedül képviseli szekcióját. Az egyik legrégebb óta termesztésbe vont arasznyi termetű, de akár 10 cm virágátmérőjű parlagi rózsza (*R. gallica* L.) bérmeleyik szikla- vagy tetőkert éke lehet.

Gyepű rózsza

Domboldalt beborító, arasznyi parlagi rózsza

Árpád-házi Szent Erzsébet Emlékére

MÁRK GERGELY ÉS ÖRÖKSÉGE

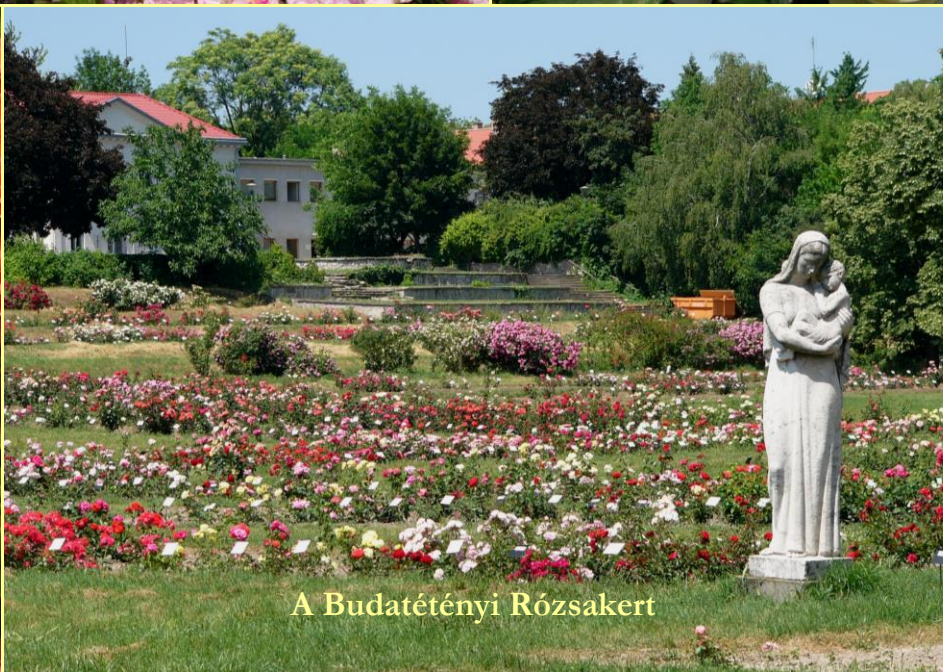
Csinszka

Erény

Domokos Pál Péter

A Budatétényi Rózsakert

*„Azért vagyunk a világon,
bogy valahol otthon legyünk benne.”*

Tamási Áron

Aligha van a XX. századi Kelet-Közép Európának olyan nagy hatású, és karizmatikus rózsza-nemesítője, mint Gergely bácsi. Vasakaratú, makacsul kitartó, széleskörű szakértelemről tanúságot tevő, mély történelmi és irodalmi tudású, nagyon jó humorú ember, akinek munkássága a Horváth M. Mihály, Geschwind Rudolf és a Mühle testvérek által képviselt magyar rózsza-nemesítő hagyományok méltó folytatása. A „Rózszaember” öt évtizednél hosszabb munkássága alatt 898 rózsafajtát állított elő.

Márk Gergely Erdélyben, a később Szászrégenhez csatolt Magyarrégenben látta meg a napvilágot 1923. október 27-én. Marosvásárhelyen keréstanuló (1937–1940), majd az I. Bécsi döntés értelmében Magyarországhoz visszacsatolják Észak-Erdély, így Baján folytatja tanulmányait. 1944-ben bevonul katonának, majd Dániában angol hadifogságba esik és csak '45 decemberében térhet haza, így érettségét következő évben tud letenni, Budapesten. Beiratkozik az Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Karára, ahol 1950-ben diplomázik. Tanulmányai mellett éjszaka rakodómunkásként keresi kenyerét. 1949-ben feleségül veszi Benedek Ilonát, háasságukból két lány, Mária és Ilona születik.

1950-től nyugdíjba menetelég (1981) a Kertészeti Kutatóintézet munkatársa, ahol a rózsza-nemesítés mellett szárazságtűrő gyógynövényeket is állított elő. Munkáját először Györgyházán (ma György villa) kezdte, hiszen a mai Budatétényi Rózsakert csak 1963-ban alakult meg. A Villa kertjébe mintegy 1200 rózsafajtát gyűjtött össze szinte minden anyagi forrást nélkülözve. Képzőművész barátai támogatták őt eszközökkel, alapanyaggal, gyakran éjfélig dolgozva, saját kezűleg gyártottak mindent, hogy a kiállítás és rózsabe-

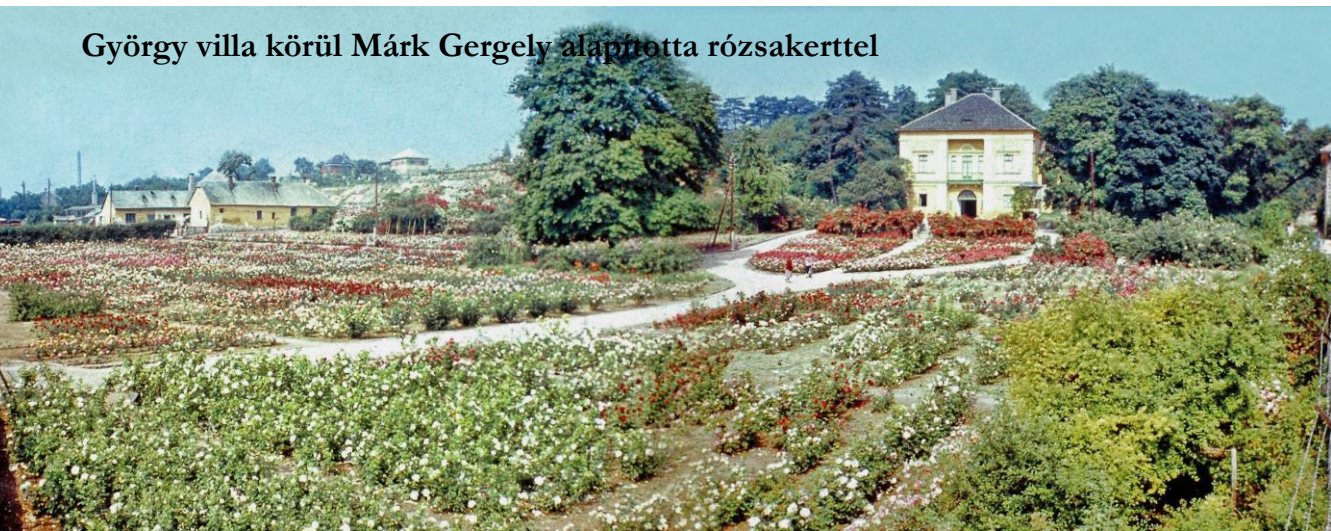
mutató megnyílhasson a látogatók előtt. Munkájukat siker koronázta, hiszen akár 30–40 ezer ember is meglátogatta a rózsakertet évről évre.

A 'Budatétény' fajtája Hamburgban az Internationale Gartenausstellung rendezvényen aranyérmert szerzett (1963), míg az 'Árpádházi Szent Erzsébet emléke' a futó- és parkrózsák kategóriájában kapott Rómában aranyérmert (2000), szintén az Örök városban a 'Lippay János emléke' ágyásrózsája is győzelmet aratott (2005). A németországi Gerában a BUGA 2007 kertészeti kiállításon második lett a 'Fáy Aladár emléke', harmadik helyezett lett a 'Kodály Zoltán emléke' és 'Lippay János emléke'. Tudását számos könyvben tette közkincsé: a Rózsa (1959) című műve kiemelkedően szép és tartalmas mű, ezért német nyelvre is lefordított (1964), Párizsban ezüstérmert kapott. A Kis rózsakönyv (1966), Rózsák zsebkönyve (1976) és a Magyar rózsák könyve (2004) mai napig alapirodalom.

Munkáját számos elismeréssel díjazták: Munka Érdemrend ezüst (1979) és arany (1983) fokozata, Magyar Gyula emlékérem (1992), Magyar Köztársaság Arany érdemkereszt (1999), Arany János Közalapítvány a Tudományért Darányi Ignác szakkuratóriumi díj (2002) és Fleischmann Rudolf emlékérem (2003). Életéről Kígyóssy-Schmidt Éva és Mohi Sándor filmet forgattak Rózsaember címen.

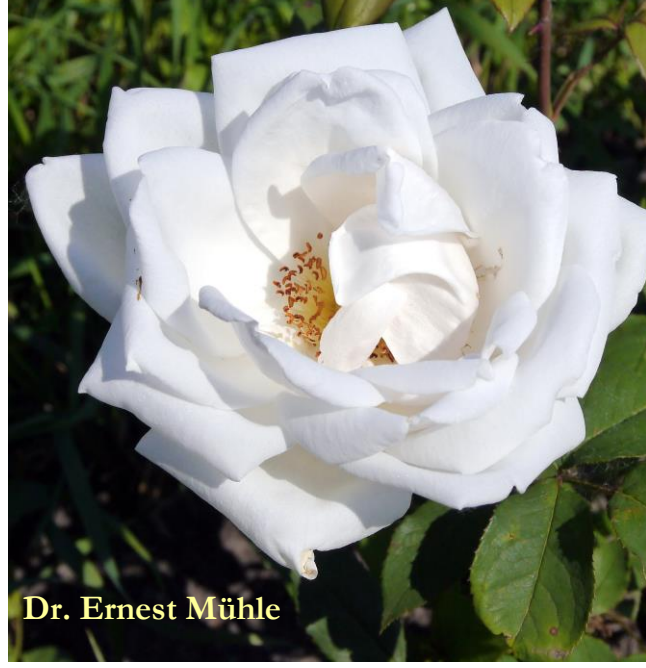
A Budatétényi Rózsakert több száz fajtáját őrzi, alábbiakban bemutatunk néhány kiemelkedően dekoratívát.

György villa körül Márk Gergely alapította rózsakerttel

Borsi

Dr. Ernest Mühle

Rozália

Dsida Jenő

Budatétény

Brassó

Aranyhíd

Fra Diavolo

Gül Baba

Mami

Báthory István

Julianus barát

Kukk

Minililla

Marsika

Savaria

Nagy Imre

Lippay János

GYŐRY SZILVESZTER ÉS MUNKÁSSÁGA

Győry Mama

„Sajnos a kertem már kicsi a rózsáimnak... és az erőm még kisebb... De ez van... Ha már elmúltam 82 éves. Csak legalább, még így bírjam egy darabig...”

Győry Szilveszter

A szlovákiai magyar rózsanemesítő, Győry Szilveszter Pozsonyeperjesen (Jahodná) látta meg a napvilágot 1934 Szilveszterén, régi mátyusföldi nemesi család legkisebb gyermekeként. Bátyjai, Károly és János a mezőgazdaságban dolgoztak, Gizella nővére a helyi TSz könyvelője volt.

Győry Szilveszter kalandos utat járt be, míg a rózsanemesítők sorába lépett: a Révkomáromi Gépipari Iskolában érettségizett (1955), a katonai szolgálat után egy ideig műszaki tervező volt, majd a Csehszlovák Duna-hajózásnál segédgépészként dolgozott motoros és gőzhajókon, volt tengerész-gépész, az államvizsgák után, mint gépésztiszt végezte munkáját ismét a Dunán. Munkájából adódóan sokfelé eljutott, minden útján figyelte a különleges rózsákat: meghatározó élmény volt számára a Vaskapu gát építés előtt még életteli, azóta a víz alá került Ada Kaleh törökök lakta kis szigeten a sárgavirágú rózsákkal való találkozása.

Felesége, Szelle Ilona főnővér volt a helyi kórházban, Attila fia apja nyomdokait követve a hajózásnál kötött ki: révkomáromi iskola elvégzése után matróz, kormányos, majd hajóskapitány lett, de sikeres könyvíró és a szlovákiai Családi Könyvklub alapítója. Tünde lánya a Nagymegyeri Kereskedelmi Iskola elvégzése után a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomát, jelenleg Jásd független polgármestere.

A város szélén kertet tudtak venni, ahol hobbiként rózsafajták gyűjtésébe kezdett: Szlovákia legnagyobb magánygyűjteményeként 700 fajtát

és több alapfajt telepített. Első nemesítését önmaga szórakoztatására 1992-ben végezte, amikor a 'New Dawn' és a 'Ilse Krohn Superior' fajtákat házasította. Maga se hitte el, hogy mindenféle szaktudás nélkül megindult a rózsanemesítők rögzös útján, s keresztezései sorra fajtajelöltekké váltak. Példaképeinek tekinti Márk Gergelyt és R. F. Moore nemesítőket. A nemesítési kódját nevéből származtatta: kezdetben „RY” volt, később áttért a három betűs „RYS” kódra (győRYSzilveszter). Első fajtáját ('RYlona') szeretett feleségéről, Ilonáról nevezte el. A kezdeti amatőrségét szorgalommal szaktudássá csiszolta, könyvtárát jelentős rózsairodalommal töltötte fel. Az elmúlt negyed évszázadban mintegy 160 rózsafajta állított elő. Fajtái kiterjednek a talajtakaró, rambler, mikro-mini, patio-, miniflóra, miniatűr park- és a moschata rózsák csoportjaira egyaránt.

Rózsafajtáinak elnevezése nem szokványos: kisebbségi magyarként előnybe részesíti a kallódó és a kallódásnak kitett sorstársait, a csángókat és a külföldre szakadt magyarokat. Meg szeretne volna hálálni Pl. Th. Dr. Pavol Jantausch püspök úr emberségét is, aki a magyarok mellé állt a Beneš-dekrétumok idején. De nevezett el fajtákat neves személyekről, vagy a különböző diktatúrák áldozatainak emlékére is.

Nemesítési munkái nagy népszerűségnek örvendenek. Dunaszerdahelyen városi események, ünnepek, esküvők színhelyéül rózsakertet hoztak létre: az eltelepített 240 fajtából 160 Győry-rózsá, de megtalálható itt Márk nemesítés is.

A Budatétényi Rózsakert bővíteni kívánja fajtasortimentjét a felvidéki magyar rózsanemesítő, Győry Szilveszter fajtáival is, melyek szépségét hirdesse a következő néhány fajta ismertetése.

Márk Gergely

Eszterházy János

Gyógyi Mama

RYlona

Ciocârlia

Családbarát

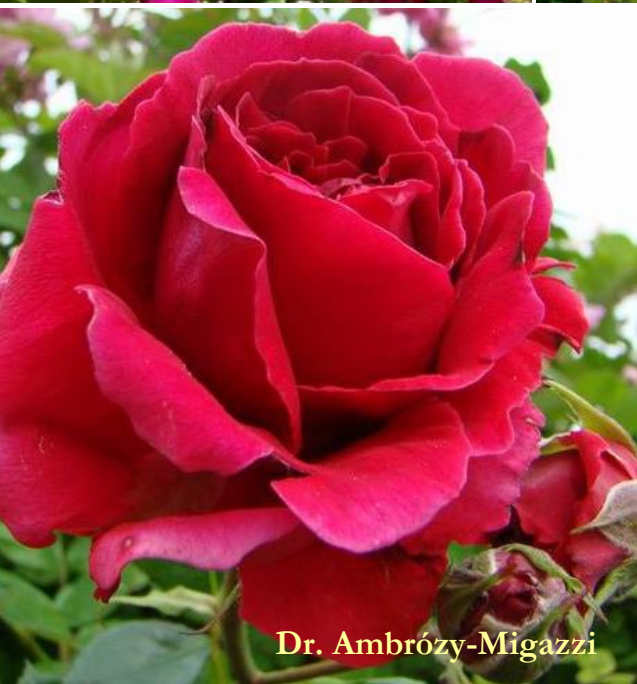
Csánglia

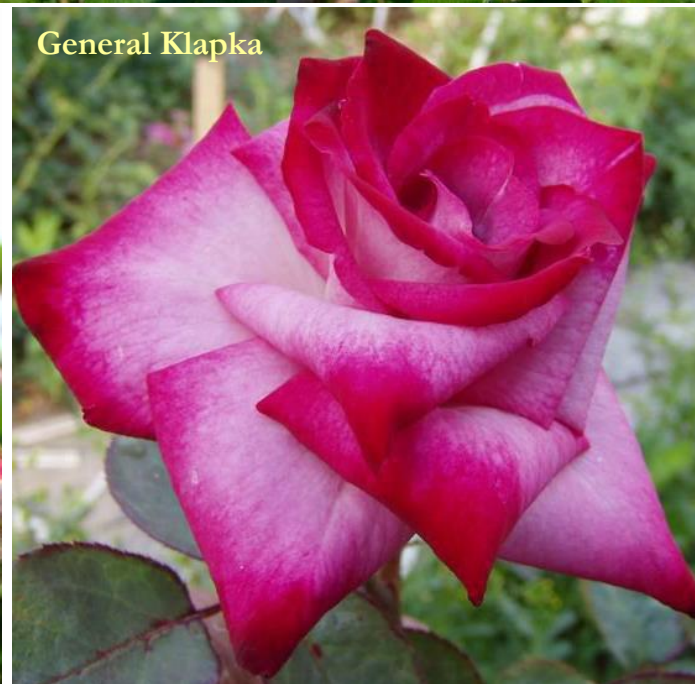
Comtesse Maria Henrietta

Dobsinai áldozatok emlékére

Dr. Ambrózy-Migazzi

General Klapka

Blue Moon

Alfred Sisley

**RÓZSAKÜLÖNLEGESSÉGEK A BUDATÉTENYI
RÓZSAKERTBEN**

Rose-Marie Viaud

Barátom Márk Gergely

A Budatétényi Rózsakertben 2017-ben mintegy ezer olyan rózsafajtát és botanikai tételt mutatunk be, melyet meghatároztunk, fajtaazonosságát ellenőriztünk és hitelesnek találtunk. Az itt bemutatott fajták több éve láthatóak a kertben és bizonyíthatóan megfelel nekik Magyarország klímája.

'Alexander Hill Gray': Mr. Gray egy módos skót földesúr volt. Ez a fajta a kevés még fennmaradt tearózsák egyike. Vigyázat, nem szabad összekeverni a tearózsát a teahibriddel, ez utóbbi ugyanis a modern vágórózsa hivatalos neve! A tearózsák kínai eredetűek, és akkor kerültek Európába, amikor az Angol Kelet-Indiai Társaság komoly teakereskedő hálózatot alakított ki. Teafelügyelők, hajótulajdonosok, teakereskedők járták Dél-Kína azon területeit, melyek látogatására az európaiak engedélyt kaptak: Kantont és Makaót. Sok teacerje szakértő egyben botanizált is, nem véletlen, hogy a nevükhöz fűződik az első két Európába került tearózsa felfedezése is. Talán soha nem derül ki, hogy zöld teához hasonló illata, vagy a felfedezők szakmája révén terjedt el a tea elnevezés. A tearózsák rendkívüli újdonságnak számítottak, mert egész nyáron intenzíven virágoznak, viráguk pedig nem tál, hanem csillag alakú, csúcsos közepű, szirmaik csak lassan, spirálisan nyílnak ki. Mindez egy vad ősré, az óriás rózsára követhető vissza.

'Alfred Sisley': Sokan gondolják úgy, hogy a csíkos rózsza különleges újdonság, a modern genetika csodája, pedig már közel ötszáz éve ismertek csíkos színváltozatok. Az első csíkos fajta, a bíbor alapon fehér mintás 'Versicolor' a világ legrégebbi fajtájának, a patikárius rózsának a változata. Minden, ma ismert csíkos rózsza ennek az utóda. Míg a tulipánnál vírusfertőzés alakítja ki kívánatos mintázatot, rózsánál ez a jelenség ismeretlen, a csíkos fajták is mind egészségesek.

'Blanche Moreau' – Fehér moharózsa

'Barátom Márk Gergely': A fajta kinemesítője, a németországi Josef Sieber személyesen jött el a Budatétényi Rózsakertbe, ahol kisebb ünnepség keretében közösen ültették ki rózsáját. Bár eredetileg ez csak egyetlen példány volt, a fajtát folyamatosan szaporítjuk. Bár Márk Gergely már nincs közöttünk, a barátságát bizonyító fajta megtekinthető kertünkben, és reméljük, még évszázadokig látható lesz!

'Blanche Moreau': Fehér moharózsa. Hollandiában 1710 körül olyan rózsatőre bukkantak, melynek nyeles mirigyei rendellenesen fejlődtek, ezek a kocsányon, vackon és a csészeleveleken mohaszerű bevonatot képeznek. A sok illatmirigyből adódóan a moharózsák lombja kifejezetten terpentín-illatú. Hazai elterjedését akadályozza, hogy igen páraigényes fajta.

'Blue Moon': 1840-ben Anglia és Belgium kertészeti társasága 500 000 frank jutalmat tűztek ki annak, aki kék rózsát tud előállítani. Bár a díjat átadták, igazi kék rózsza azóta sem született. Ez nem is lehetséges, a kék festék a savas kémhatású szirmokban rózsaszín lesz. Ennek ellenére sokan próbálkoznak kék rózsza előállításával. Talán ezek közül a leghíresebb a genetikailag módosított japán–ausztrál kék rózsza. A 'Blue Moon' hagyományosan nemesített fajta, nem a legélénkebb, de hazánkban ezt ismerik a legjobban. Sok neve közül a magyarok számára a legkedvesebb I. Ferenc József felesége, 'Sisi' nevét őrzi. A fajta kiállítási neve kék holdat jelent, ez szójáték: az angol-szász országokban ugyanis egy hónap második teliholdját hívják így, mely rendkívül ritka csillagászati jelenség.

'Fantin-Latour': Ha egy átlagember történelmi rózsáról hall, valószínűleg olyan növényt képzel el, amelynek bokra igen nagy, a virágok nehezen csüngenek az íves hajtásokon, a virág tömve telt, lapos, rózsaszín és nagyon-nagyon illatos. A százszirmú, százlevelű rózsza, mint fogalom már a frígek óta

ismert – Midász király kertjében láttak ilyet a görögök először, de ezek a fajták azóta mind kivesztek. A mai értelemben vett szászirmú rózsák közvetlen őseit ezért a holland-francia határon kell keresnünk, először hasonlót a botanikus, P'Obel vett észre 1581-ben. Ez a fajta a híres francia festőről kapta nevét, Henri Fantin-Latour-ról (1836–1904).

'Fortschritt': A fajta egy 1950-es évekből származó magas ágyásrózsa, úgynevezett floribunda fajta. Nemesítője a Kordes család. A fajta tökéletesen demonstrálja a génbankok feladatát: megőrizni mindent, ami már nem divatos, amit nem forgalmaznak, és nem is szaporítanak. A világ úgy tudta, hogy ez a rózsza kiveszett, és most váratlanul kiderült: Magyarország megőrizte a világ számára.

'Ingrid Bergman': Egyike a legszebb és legegészségesebb vágórózsáknak. Kardinális vörös virágaival Magyarországon máig is az egyik legnépszerűbb kerti vágó rózsza.

'Kazanlik': Már Theophrastos és az ókori görög szerzők is egyetértettek abban, hogy Küréné rózsája a legillatosabb. Később, a Római Birodalomban idősebb Plinius írt a korabeli rózsákról, de Cyrenae rózsáját ő is csak dicsérni tudta. Ez lett volna a damaszkuszi rózsza? Sokan hiszik ezt. A Római Birodalom azonban összeomlott, és a népvándorlás és a korai kereszténység háttérbe szorította a rózsatermesztést, a fajták elvesztek. A damaszkuszi rózsza akkor bukkant ismét elő, amikor az arabok meghódították Perzsiát, és a perzsa kultúra részeként megismerték ezt a tájfajtát is. A muzulmánok szerint ennek illata a legkellemesebb és ebből lehet a legjobb minőségű rózsao-lajat és rózsavizet előállítani. Így amikor a törökök megszállták a Balkánt, magukkal hozták a damaszkuszi rózsát is, melyet klímája miatt a bulgáriai

Kazanak-völgyben kezdtek termesztani. Itt máig is komoly illóolaj ipar működik, és kizárólag ezt a helyi tájfajtát termesztik.

'Louise Odier': Bár a bourbon rózsák történelmi fajtának számítanak, nem kifejezetten ősiék: csak a XIX. század legelején bukkantak elő. Amikor a franciák Réunion szigetén botanikus kertet hoztak létre, új vezetője, J. N. Bréon bejárta a szigetet, és egy sövényben felfedezett egy rózsaujdonságot: szép lombja keltette fel figyelmét. Mivel Réunion-t Bourbon szigetnek is hívják, róla kapta nevét ez a fajta, és az ebből származó új fajtacsoport. Nem csak lombja, folyamatos virágzása is meghódította a korabeli rózsakedvelőket. Ez a kiváló fajta a Párizs környéki Bellevue faiskola vezetőjének feleségéről vagy lányáról kaphatta a nevét.

'Mme. Caroline Testout': Az egyik legkorábbi teahibrid rózsza. A modern rózsák születésnapjának 1867-et tartják, mert ebben az évben bukkant elő egy szép virágú bourbon rózsza, ami annyira megtetszett a franciáknak, hogy elnyerte a 'La France' nevet, és új fajtacsoportot állítottak fel a számára, ez lett az első teahibrid. A fajta egy kalapkészítő hölgy nevét viseli, aki – állítólag – először reklámozta termékét rózsával.

'Peace': A 'Béke' nevű rózsza eredeti neve a nemesítő édesanyjáról, 'Mme A. Meilland' volt, azonban nem sokkal forgalomba hozatala után ért véget a II. világháború, ennek tiszteletére átkeresztelték. Később San Franciscóban, az ENSZ alakuló közgyűlésén minden delegációt kapott belőle egy-egy szálát, ami nem csak a világbékének tett jót, de a fajta reklámjának is. Ez volt az első teahibrid fajta, mely örökölte a korai európai fajták életerejét, fagyűrését, erős szárát, és a nemesítők ezt a fajtát felhasználva hozták létre a mai erőteljes vágórózsákat.

'Persian Yellow Rose': Ez az iráni telt virágú bűdös vagy sárga rózsza hibrid arról híres, hogy vele vette kezdetét a sárga kerti rózsák karrierje. Bár a Dél-Ibériát elfoglaló mók az európai kertjeikbe már az VIII. századtól fogva ültették a sárga rózsát, ez később az arabokkal együtt eltűnt, mindenféle kultúrtörténeti hatás nélkül. A bűdös rózsát később ugyan ismét felfedezte a nyugati civilizáció, de mivel lombja sokak számára émelyítő szagú, nem kedvelték meg. Ezért egészen 1837-ig kellett várni, amikor is Henry Willock teheráni angol diplomata talált egy telt, kellemes illatú aranysárga rózsza hibridet.

'Red Intuition': A francia Delbard nemesítő cég hozta forgalomba, mint üvegházi vágott virágot. A fajta a világ első olyan rózsája, amelyik vörös alapon vörös csíkos!

'Rose-Marie Viaud': A fajta virágnyláskor orgonalila, azonban hervadáskor kékké változik.

'Taboo': Ez a 'Barkarole' néven is ismert „fekete” rózsza tökéletes teahibrid, nem csak szép virágformájáról híres, de színe is különleges: sötét bordó, bimbói pedig valódi fekete színűek.

'Zolotaja Osen': A volt Szovjetunió területén, a Krím-félszigeten, Jaltán is folyt intenzív rózsanevelés. Itt dolgozott a Nikita Botanikus Kertben a Klimenko család. Fajták a nyári meleget és a téli fagyot jól bírják.

'Zöld rózsza': Hivatalos neve 'Green Rose', illetve latinul 'Viridiflora', ami tulajdonképpen egy rendellenes fejlődés nyomán jön létre: atavizmus, ami ősi tulajdonságra való visszaütést jelent, hiszen a szirmok eltűnnek és helyettük csészelevelek fejlődnek.

Fantin-Latour

Ingrid Bergman

Fortschritt

Kazanlik

Louise Odier

Mme. Caroline Testout

Green Rose

Persian Yellow

Peace

Red Intuition

Taboo

Zolotaja Osen

Felhasznált irodalom

- BORONKAY G. – JÁMBOR-BENCZÚR E. (2006): Flowering performance of some Modern Rose Varieties in Hungary, *International Journal of Horticultural Science*, Budapest, **12**(1): 69–77.
- BORONKAY G. – JÁMBORNÉ BENCZÚR E. – MÁRK G. (2005): A legkiválóbb magyar rózsafajták kiválasztása a törökbálinti bemutatókertben, in TÓTH M. (Szerk.): *A fajtaválaszték fejlesztése a kertészetben, Kertgazdaság Különkiadás*, Budapest, 245–254.
- DÉNES A. – VARGA A. – BARTHA S. G. – TÓTH M. – DÉNES T. – PAPP N. (2015): Rózsa- és galagonyafajok a magyar népi táplálkozásban. – In. KERÉNYI-NAGY V. – SZIRMAI O. – HELYES L. – PENKSZA K. – NEMÉNYI A. (eds.) (2015): „I. Rózsa- és galagonya-konferencia a Kárpát-medencében” nemzetközi konferencia, 2015. május 29–30. Gödöllő, Konferencia-kötet, 230–232.
- FACSAR G. (1993): Magyarország vadontermő rózsái. — Kandidátusi értekezés, 162 pp.
- GÉCZI J. (2006): A rózsza kultúrtörténete – Az antik mediterráneum. — Gondolat Kiadó, Budapest, pp. 340.
- KERÉNYI-NAGY V. (2009): Elhanyagolt vad szépségeink 1. – *Kertészet és Szőlészet* **58**(26): 24–25.
- KERÉNYI-NAGY V. (2009): Elhanyagolt vad szépségeink 2. – *Kertészet és Szőlészet* **58**(27): 21–23.
- KERÉNYI-NAGY V. (2012): A Történelmi Magyarország területén élő őshonos, idegenhonos és kultúr-reliktum rózsák kismonográfiája – A small monograph of autochton, allochton and cultur-relict roses of the Historical Hungary – NYME Egyetemi Kiadó, Sopron, 434 pp.
- KOVÁCS SZ. – G. TÓTH M. – FACSAR G. (1998): Magyarországon honos rózsafajok gyümölcsseinek vizsgálata. — *Kertgazdaság* **30**(2): 35–43.
- KOVÁCS SZ. – UDVARDY L. – TÓTH M. (2010): Breeding *Rosa* taxa native to the Carpathian Basin for fruit purposes fruit quality. — *Acta Agronomica Hungarica*, Akadémiai Kiadó. **58**(3): 273-281.
- KOVÁCS SZ. (2015): *Vadgyümölcsök a kertben és ültetvényekben* – Budapest, 2015 CSER Kiadó
- STIRLING, MACOBOY (1993): *The Illustrated Encyclopedia of Roses*. Mallon Publishing, Australia

Márk Gergely 'Árpád-házi Szent Erzsébet Emlékére' fajtája

